

Dokument nr. 8:148

(2001-2002)

Forslag fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Eli Sollied Øveraas og Morten Lund om en utredning av markedsrett knyttet til matvarekjedene

Til Stortinget

Bakgrunn

På 1990-tallet har det skjedd en voldsom monopolisering og internasjonalisering i dagligvaremarkedet. De fire store dagligvarekjedene med om lag 99 pst. av butikkomsættningen har de senere år økt sin markedsrett ved å knytte seg sterkere til grossister, utvikle egne grossistfunksjoner og egne firma for produksjon og distribusjon av næringsmidler. Det er uttrykt skepsis til denne markedsrettkonsentrasjonen fra Forbrukerrådet, fra bøndenes organisasjoner, fra fagbevegelsen og fra lokale politiske myndigheter når nærbutikker og viktige arbeidsplasser har vært truet.

Markedsforholdene innen kjedene er i de siste år endret ved at flere av avgjørelsene om vareutvalg, innkjøpsbetingelser og innkjøpsavtaler fattes sentralt. Leverandørindustrien preges av at man møter fire store kjøpere som i stadig større grad ønsker landsdekkende innkjøp og kortere tid mellom hver prisforhandling.

På flere områder er kjedenes markedsrett problematisk i forhold til sentrale samfunnsrett. Eksempler på dette er:

- Brudd på yringsfriheten ved at viktige aktører forsøkes kneblet med trusler om at deres varer kan bli kastet ut av butikkhyllene.
- Brudd med prinsippet om fri etableringsrett da det i dag neppe er mulig å etablere dagligvarebutikk i distriktsnorge uten å knytte seg til en av kjedene.
- Bosettingsmønsteret trues ved at små butikker presses til å legge ned. De stadig strengere kravene innen kjedene til kvantumsrabatter, pakningsstørrelser og returordninger har tvunget mange butikker til å slutte. Dermed fjernes også en effektiv konkurranse i mange regionale og lokale markeder.

- Svekkelse av grunnlaget for verdiskaping og bosetting i hele landet ved at små leverandører må gi tapt ved overgang til sentrale innkjøp i kjedene.
- Svekkelse av ansattes ønske om trygge ansettelsesvilkår. Arbeidsplasser i næringsmiddelindustrien blir utrygge fordi bedriftene har kortsiktige avtaler og trang økonomi.
- Fare for at vedtatte mål for landbrukspolitikken ikke kan nås gjennom kjedenes kritikk og press mot grensevernet, råvareprisene og samvirkeorganisasjonene. Vår landbrukspolitikk skal sikre norsk matproduksjon av et visst omfang, bosetting og ivaretagelse av kulturlandskapet.

De seks største matvarealliansene har nå halvparten av det europeiske dagligvaremarkedet. Matvarekjedene har en enorm innkjøpsrett, og det handler etter hvert om hvem som skal bestemme hva vi skal spise og kvaliteten på det vi får i oss. Forslag om en egen kartlegging av dagligvarebransjens voksende rett er lansert i Danmark og bør gjennomføres også i Norge.

Fra å være styrt av en håndfull norske eiere, kontrolleres kjedene i stadig større grad av multinasjonale konserner. En egen markedsrett vil gi en bevisstgjøring rundt kjedemakten og gi et større handlingsrom for både forbrukere, politikere og aktører.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber Regjeringen ta initiativ til en utredning av markedsrett knyttet til matvarekjedene.

18. juni 2002